॥ ૐ ॥

(સ્ત્રીઓને નવરાત્રીના દિવસોમાં ગાવા માટે.)

સતી સાવિત્રી ચરિત્ર
નો ગરબો.

લેખક તથા પ્રકાશક,

બુલાખીરામ રણછોડ પંડયા.

ડાકોર.

પ્રથમાવૃત્તિ. પ્રત ૧૦૦૦.

સંવત ૧૯૭૪. સને ૧૯૧૮.

અમદાવાદ, સલાપોસ રોડ.

ધી ડાયમંડ જ્યુબિલી પ્રિન્ટિંગ પ્રેસમાં

પરીખ દેવીદાસ છગનલાલે છાપી.

કીંમત રૂ. ૦-૧-૦.

સન્નારીઓ પ્રતિ.

રાગ ગરબી.

મ્હારી ગુણિયલ બ્હેની, ધર્મ સદા સંભાળજોરે;
ઉત્તમ સદ્‌ગુણ રૂપ આભુષણ અંગે ધારજોરે. મ્હારી. ટેક.

સ્વપ્ને પણ પરનરની સાથે, હાસ્યવિનોદ ન કરીયે વાતે;
સૌ સંઘાતે વિનય વચન ઉચ્ચારિયેરે. મ્હારી. ૧

રૂપ ગુણનું અભિમાન ન ધરિયે, દુર્જન સંગ સદા પરહરિયે;
સજ્જનની શીખામણ અંતર ધારિયેરે. મ્હારી. ૨

ઉચ સ્વરે ઉચ્ચાર ન કરિયે, અધર્મ પંથે પાય ન ધરિયે;
સદ્‌વર્તનથી માત પિતા શોભાવિયેરે. મ્હારી. ૩

સુખ દુઃખ સરખાં મનમાં ગણીયે, રાગદ્વેષ કદી નવ કરિયે;
બ્હેની નિશદિન આનંદે દિન ગાળિયેરે. મ્હારી. ૪

પ્રેમે પતિવ્રત પાલન કરિયે, સતિનો ધર્મ સદા આચરિયે;
પતિ પરમેશ્વર માની સેવા સાધિયેરે. મ્હારી. ૫

॥ ॐ ॥

સતી સાવિત્રી ચરિત્રનો ગરબો.

(પુનમ ચાંદની ખીલી પુરી અહીં રે) એ રાગ.

કવિ—રૂડા અશ્વપતિ રાજાની ડાહી દીકરીરે,
જેનું સતી શિરોમણી સાવિત્રી છે નામ;
જેણે સ્વામીને છોડાવ્યો યમપાશથીરે,
જેણે સકળ જગતમાં અમર કીધું નામ;
તેના ઉત્તમ ગુણની ગરબી, ગાઓ સુંદરીરે. ૧

રાજા એક હતો ઘરડો ને આંખે આંધળોરે,
તેનું શત્રુએ લઇ લીધું રાજ્યાસન
તેથી જંગલમાં જઈ બાંધ્યું તેણે ઝુંપડુંરે,
તેને સત્યવાન નામે લાડકડો તન,
કરતો માતપિતાની સેવા પુરા પ્રેમથીરે, ૨

તેની કંચન વરણી કાયા વાણી મીઠડીરે,
મીઠા મહેરામણના જેવો ગુણ ગંભીર,
ઘરડાં અંધ પિતામાતાની જાણે લાકડીરે.
રે તો માતપિતાની આજ્ઞાને આધીન.
તેની સાથે વરવા સાવિત્રીએ આદર્યુંરે. ૩

નારદ— ત્યાંતો નારદજી સમજાવે બાળા વેલડીરે,
તેની સાથે વરતાં થાશે મોટી હાણ,
તેનો આવરદા તો એક વરષ બાકી રહ્યોરે.
માટે ના કરતી તું વગર વિચાર્યું કામ,
બીજા રાજ્ય કુંવર રૂપાળાની સાથે વરોરે. ૪

સાવિત્રી—ત્યારે સાવિત્રી બોલી નારદજી સાંભળોરે,
લખિયા લેખ લલાટે મિથ્યા નહિ થાનાર,
મ્હેં તો મનથી માન્યો તે પરમેશ્વર માહારોરે,
મારો નિશ્ચય કોટી કલ્પે નહિ ફરનાર
માટે એ વરની સાથે સગપણ મારૂં કરોરે. ૫

કવિ— જોઇ અડગપણું પુત્રીનું રાજાએ પછીરે,
દીધું સત્યવાનની સાથે કન્યાદાન.
રૂડા રાજ્યમહેલની વસનારી વગડે વસીરે,
ત્યાગી અંબર જુનાં વસ્ત્ર કર્યા પરિધાન,
સ્નેહે સ્વામી સસરા સાસુની સેવા સજીરે. ૬

જેણે કઠણ ભૂમિપર પાય કદી દીધો નથીરે,
જેના પડતા બોલ ઉપાડે દાસી દાસ,
જેની કોમળ કાયા ફુલ સૈયાપર લોટતીરે,
તેણે પર્ણ-કુટીમાં પ્રેમે કીધો વાસ.
મનથી માન્યું મારા વૈભવમાં બાકી નથીરે. ૭

ત્યાં તો જળના રેલાસમ દિવસો જાતા હતારે.
ભાળા નારદજીનાં વચન કરંતી યાદ,
મનમાં ભય ધરતી નવ કરતી કોને વારતારે,
મનથી ગોઠવતી શું કરવુ તેના ઘાટ,
રજની દિવસ વિચારો એના એ મનમાં થતારે, ૮

દા'ડા ચાર રહ્યા આવરદાની અવધી તણારે,
સતીયે તે સમયે ત્યાં અન્ન જળ કીધું ત્યાગ
જોડયું ચિત્ત પ્રભુમાં ધારીને શુભ ધારણારે,
સોંપ્યુ શ્રીહરિના ચરણે પોતાનું ભાગ્ય,
સાવિત્રી—મારી વ્હારે ચડજો હે દીનબંધુ શામળારે. ૯

જાણ્યું સાસુ સસરે વહુઅર સંકટ વેઠતીરે,
સાસુસસરા-શાને માટે કરતી અન્ન ઉદકનો ત્યાગ
શાણી શા માટે તું કારણુ કૈં કહેતી નથીરે;
કષ્ટે કરમાશે કોમળ આ ત્હારી કાય
વહુઅર આ વયમાં વ્રત કરવાં યોગ્ય તને નથીરે. ૧૦

કવિ— દુઃખમાં દા'ડા ચાર વિતાવ્યા વ્રત વિધિએ કરીરે,
આવ્યો સ્વામી સ્વર્ગ સિધાવા કેરો દન,
સાવિત્રી- આજે ના થાઉં અળગી હું મારા નાથથીરે,
કવિ— એવો નિશ્ચય કીધો સાવિત્રિએ મન,
સ્વામી સંગે રે'વા તૈયારી છાની કરીરે. ૧૧

ત્યાં તો સત્યવાન માબાપ તણે ચરણે નમેરે,
કરમાં લૈ કેવાડો કાષ્ટ કાપવા જાય,
ત્યારે સાવિત્રી સ્વામીને છાની વિનવેરે,
સાવિત્રી— આજે વન જોવાની મુજને ઈચ્છા થાય,
માટે સંગાતે લૈ જાઓ સ્વામી મુજનેરે. ૧૨

સત્યવાન-ઘેલી નારી ત્હારી છે કોમળ કાયા ઘણીરે,
ત્હારી કનકલતા સરખી કાન્તિ વિલાય,
વ્હાલી વગડામાં ઝાઝા કંટકને કાંકરારે,
ત્હારી પંકજ સરખી પગ પાની છુંદાય,
માટે હઠ મેલી અલબેલી ઘરમાંહી રહોરે. ૧૩

સાવિત્રી— સ્વામી તમ સંગાતે જંગલ મંગળ લાગતુંરે,
ઘરમાં તમ વિણ મુજને ધરતી ખાવા ધાય,
હું તો પગલે પગલે પંથે તમ પૂંઠે રહુરે,
મુજથી આપ વિના એકલડી નહિ રહેવાય,
માટે સંગાતે લૈ જાઓ સ્વામી મુજનેરે. ૧૪

સત્યવાન-નારી જો મુજ સંગે આવ્યાની ઈચ્છા કરોરે,
આજ્ઞા માગો જૈને માતપિતાની પાસ
આજ્ઞા આપે તો ચતુરા ચાલો મુજ સંગમાંરે,
વ્હાલી વડિલ જનોની આજ્ઞા નવ લોપાય
લખિયું શાસ્ત્ર પુરાણે જાણોછો સરવે તમોરે. ૧૫

કવિ— આજ્ઞા માગીને ચાલ્યાં આનંદે દંપતીરે,
પંથે કરતાં પ્રેમે વિધવિધ વાત વિચાર
મુખ મલકાવે પણ સાવિત્રીને ચિન્તા અતીરે,
રાખે પળ પળ પોતે સ્વામીની સંભાળ,
મનમાં ધીરજને ધારે સંભાળે શ્રીહરિરે. ૧૬

આવ્યાં ગાઢા વનમાં નરનારી બે સાથમાંરે
વીણ્યાં પુલ અને ફળ ઈચ્છાની અનુસાર
વળતી કોવાડો લીધો પોતાના હાથમાંરે,
લાગ્યો કાષ્ટ કાપવા સત્યવાન તે વાર
તેનો આવરદા તો તે સમયે પૂરો થયોરે. ૧૭

લાગ્યો થાક ઘણો ને અંગો લાગ્યાં ધ્રુજવારે
આવ્યાં તમ્મર ને રૂંધાયા ત્હેના પ્રાણ
મુકી કાષ્ટ કાપવાં આવ્યો સાવિત્રી કનેરે.
સત્યવાન- વ્હાલી ઓચિન્તી આવે છે તનમાં તાણ
શાણી નહિ સમજાતું દુઃખ ઘણું થાતું મ્હનેરે. ૧૮

સાવિત્રી—મારા નાથ તમારાં સંકટ હરજો શ્રીહરિરે
તમને કુળદેવી વનદેવીની રક્ષાય
ઘરડાં માતપિતાની સેવાના પૂણ્યે કરીરે
વ્હારે આવીને વિશ્વેશ્વર કરશે સહાય,
કવિ—એવું કહીને બેઠી મસ્તક ખોળામાં ધરીરે ૧૯

ત્યાં તો યમરાજા આવી સામા ઉભા રહ્યારે,
જેના વસ્ત્ર તણો દિસે છે રાતો રંગ
જેને માથે છે મુગટને કુંડળ કાનમાંરે
દેખી સાવિત્રીની કાયે ઉપજ્યો કંપ
તોપણ ધીરજને ધારી બોલી તે સુંદરીરે. ૨૦

સાવિત્રી—કે' છે સાવિત્રી છો કોણ તમે સાચું કહોરે,
નક્કી લાગો મુજને દેવતણા અવતાર;
આવ્યા શા માટેને, શું કરવા મનમાં ચહોરે,
મારા મનમાં થાયે શંકા અપરમપાર
કવિ— એવું બોલી શીર નમાવી સાવિત્રી રહીરે, ૨૧

યમરાજા— હું તો છું યમરાજા સાંભળ ઓ શાણી સતીરે
આવ્યો છું ત્હારા સ્વામીને લેવા કાજ
એના આવરદાની આજ અવધ પૂરી થતીરે,
ત્હારા સ્વામી પરનો સ્નેહ હવે વિસાર
કવિ— નાંખી પાશ પકડિયો સુક્ષ્મ દેહ એવું કહીરે, ૨૨

દેખી બંધાયલો સ્વામી કેરા દેહનેરે
સતીએ તે સમયે કરવા માંડયું કલ્પાન્ત.
સાવિત્રી—બાંધીને કયાં લૈ જાઓ છો મ્હારા નાથનેરે,
કવિ— એવું કહીને દીધો યમરાજાને સાદ
ચાલી પડછાયાની પેઠે પાછળ સુંદરીરે. ૨૩

યમરાજ— બોલ્યા ત્યાં યમરાજા સાંભળ હે શાણી સતીરે,
જા તું પછી ત્હારા આશ્રમમાં આવાર,
ત્હારા સ્વામીની કર અંતક્રીયા વિધિએ કરીરે,
જેથી થાયે તેના જીવ તણો ઉદ્ધાર,
નારી નાહક શ્રમ કરવાથી ફળ ફશુંએ નથીરે ૨૪

સાવિત્રી—બોલી સાવિત્રી સુણો યમરાજા વિનતિરે,
મ્હારા નાથ વિના હું નહિ પાછી ફરનાર
જ્યાં લૈ જાશો ત્યાં આવું પણ સંગ તજું નહિરે,
સ્વામી વિના છે સુનો સઘળો સંસાર
જાતાં એકલડી ઘર જીવ્યાથી મરવું ભલુંરે, ૨૫

પુછું યમરાજા હું ઉત્તર આપો મુજનેરે
જગમાં નરનારીનો સત્ય સંબંધ મનાય;
પણ જો બાંધીને લૈ જાશો મ્હારા નાથનેરે,
મ્હારો પતિવૃતાનો ધર્મ કેમ સચવાય,
તેનો ઉત્તર આપીને વળતી ડગલું ભરોરે. ૨૬

યમરાજા-શાણી અમૃત સરખી વાણી ત્હારી સાંભળીરે,
મારા અંતર માંહી ઉપજે છે અનરાગ,
ત્હારી ઈચ્છામાં આવે એવું એ સુંદરીરે,
ત્હારા સ્વામીના જીવિત વિણ બીજું માગ્ય,
ત્હારી ઇચ્છા પૂરણ કરવા હું ઉભો અહીંરે. ૨૭

સાવિત્રી—મ્હારા સસરા છે ઘરડાને આંખે આંધળારે,
ત્હેની રત્ન સમી બે આંખો સારી થાય,
આવે તેજ સુરજના સરખું બંન્ને આંખમાંરે,
અંગે વૃદ્ધપણાનું દુઃખ કદી નવ થાય,
કવિ— એવું બોલીને સાવિત્રી કરજોડી રહીરે. ૨૮

યમરાજ—ત્હારા સસરાની આંખો નારી સારી થશેરે
વધશે સૂરજના સરખું આંખોનું નૂર;
ત્હેની વૃદ્ધપણાની પીડા સઘળી વામશેરે,
માટે જા પાછી પુત્રી આવી બહુ દૂર
ઝાઝું ચાલ્યાથી ઓ શાણી ! શ્રમ તુજને થશેરે. ૨૯

સાવિત્રી—બોલી સાવિત્રી કરજોડી યમરાજ સુણોરે,
મ્હારે વસવું જોઇએ સદાય સ્વામી પાસ;
મુજને શ્રમ નવ લાગે સ્વામી સંગે આવતાંરે,
સ્વામીથી દૂર વસતાં તનમાં પ્રકટે ત્રાસ,
જગમાં નાથવિના નારીનું જીવ્યું ધીક્ક છેરે. ૩૦

તમને જોતાં યમરાજા શ્રદ્ધા મુજને થતીરે,
મ્હારા મનમાં ઇચ્છા પ્રશ્ન કર્યાની થાય,
શાણાઓ કે'છે કરવી સજ્જનની સંગતિરે,
તે તો પૂર્વ જન્મના પૂણ્યેથી બંધાય,
સજ્જનની સંગતનું ફળ મીથ્યા જાતું નથીરે. ૩૧

યમરાજ–પુત્રી વાણી ત્હારી અમૃત સરખી લાગતીરે,
મ્હારા અંતરમાં ઉપજાવે છે અનુરાગ,
ત્હારા સ્વામીના જીવિત વિના બીજું ફરીરે,
મ્હારી પાસેથી પુત્રી મનગમતું માગ,
ત્હારી ઇચ્છા પૂરણ કરવા હું ઉભો અહીંરે. ૩૨

સાવિત્રી–મ્હારા સસરાજીનું રાજ્ય દબાવ્યું દુષ્મનેરે,
તેથી કીધો છે વગડામાં આવી વાસ;
તેનું રાજ્ય ગએલું સરવે પાછું સાંપડેરે,
નિત્યે ધર્મ રહે અંતરમાં પૂરી વાસ,
કવિ— એવું બોલીને સાવિત્રી કરજોડી રહીરે, ૩૩

યમરાજ– પુત્રી સસરા ત્હારા રાજ્ય ગયેલું પામશેરે,
મળશે મન ગમતા વૈભવ એ શાણી નાર;
ત્હેની ધર્મ વિશે દ્દઢ શ્રદ્ધાની વૃદ્ધિ થશેરે,
પાછી વિચર હવે પુત્રી નવ કરતી વાર
ત્હારી દેહે દુઃખ થશે એ કુળવંતી સતીરે. ૩૪

સાવિત્રી—મ્હારા દુઃખ વિશે બાકી શી ? યમરાજા કહોરે,
મ્હારી નજરે બંધાયેલા દેખું નાથ
મ્હારે શું સુખ ભોગવવાને જાવું આશ્રમે રે,
સુખમાં દુઃખમાં પણ રે'વું સ્વામીની સાથ
મ્હારે સ્વર્ગતણાં સુખ શું કરવાં સ્વામી વિનારે, ૩૫

સાખો સકળ જગતને નિયમ મહિ નીત્યે તમેરે,
આપો કર્મ તણાં ફળ સર્વેને તત્કાળ,
રાજા રંક શત્રુને મિત્ર ગણો સરખા તમેરે,
તેથી નામ તમારૂં ધર્મરાય કહેવાય,
શરણે આવેલાનું સંરક્ષણ કરતા તમેરે. ૩૬

યમરાજ–શાણી વચનો ત્હારાં અંતર મ્હારૂં ઠારતાંરે,
જેવી તરસ્યાને પાણીથી તૃપ્તિ થાય,
પુત્રી ના શરમાતી મ્હારી પાસે માગતાંરે;
બીજું ત્હારા સ્વામીના જીવિત સિવાય,
ત્હારી ઇચ્છા પૂરણ કરવા હું ઉભો અહીંરે. ૩૭

સાવિત્રી— મ્હારા તાત તણું ઘર પુત્ર વિના સૂનું દિસેરે,
ત્હેને આપો ગુણિયલ સો પુત્રો યમરાય.
તેના વંશ તણી આ વિશ્વવિશે કીર્તિ વધેરે,
મ્હારા માતપિતાનાં સંકટ સરવે જાય,
કવિ— એવું બોલીને સાવિત્રી કરજોડી રહીરે. ૩૮

યમરાજ–ત્હારા તાત તણે ઘર ગુણિયલ સો પુત્રો થશેરે,
થાશે દશે દિશામાં વંશ તણો વિસ્તાર,
ત્હારા માતપિતાનાં સંકટ સર્વ ટળી જશેરે,
તુજને આપ્યું ત્હારી ઈચ્છાની અનુસાર,
આવી દૂર ઘણે પુત્રી જા તું પાછી હવેરે. ૩૯

સાવિત્રી— મ્હારા સ્વામીની સંગે છું તો ક્યાં દૂર છુંરે,
મારૂં મનતો દોડે છે એથી પણ દૂર,
સ્વામી સંગે રે'વું એ ભૂષણ સતીઓ તણુંરે,
ત્યાગી કાયાને છાયા ક્યાં જાયે દૂર,
સ્વામીના વિરહે સતીઓનું જીવ્યું દોહલુંરે. ૪૦

રાખે પૂર્ણ ભરોંસો સજજનનો જગના જનોરે,
વિનતિ કરતા સજ્જનનો રાખી વિશ્વાસ,
શત્રુ મિત્ર સદા સરખા માને છે સજ્જનોરે,
આવે નહિ સુરજમાં અંધારાનો ભાસ
સજજનની સજજનતા કદિયે પલટાતી નથીરે. ૪૧

યમરાજા—ત્હારાં વચનો શાણી અમૃતથી પણ મીઠડાંરે,
મુજને તે સાંભળતાં આવે પ્રેમ અથાગ,
મ્હારી પાસેથી વરદાનો ત્હારા હીતનાંરે,
ત્હારા સ્વામીના જીવિત વિણ બીજાં માગ,
ત્હારી ઇચ્છાને આધિન બની ઉભો અહીંરે. ૪૨

સાવિત્રી—મુજને આપો તો યમરાજા માગું એટલુંરે,
મ્હારા સ્વામીથી સો પુત્રો મુજને થાય,
મ્હારા કુળનું આ જગમાંહી માન વધે ઘણુંરે,
મ્હારી વડિલ જનોના ચરણે પ્રીતિ થાય
એવું બોલીને સાવિત્રી કર જોડી રહીરે. ૪૩

યમરાજ—તુજને તેજસ્વી સો પુત્રો ઓ બાળા થશેરે,
ત્હારા કુળનું ઝાઝું વધશે જગમાં માન
ત્હારી વડિલ જનોના ચરણે પ્રીતિ વાધશેરે,
માટે જા પાછી ઘર તું થાશે હેરાન,
એવું બોલીને યમરાજા લાગ્યા ચાલવારે. ૪૪

સાવિત્રી-બોલી સાવિત્રી સુણો યમરાજા વિનતિરે
આપો ઉત્તર મ્હારા પ્રશ્ન તણો આવાર,
મોટા માણસનાં વચનો મીથ્યા જાતાં નથીરે,
બોલ્યું અણબોલ્યું મોટા જનનું નવ થાય
જાયે પ્રાણ પરંતુ વચન થકી ફરતા નથીરે. ૪૫

થાવા સો પુત્રો વરદાન તમે આપ્યું મનેરે,
તે તો કેમ કરીને સત્ય થશે મહારાજ,
બાંધી લૈ જાવા ધારો છો મ્હારા નાથનેરે,
પળશે કેમ કરીને વચન તમારૂં આજ
કવિ— એવું બોલીને સાવિત્રી કરજોડી રહીરે. ૪૬

યમરાજ—પુત્રી ધન્ય ત્હને સાચો છે નિશ્ચય તાહરોરે,
બાળા ત્હેં મુજને વચને બાંધ્યો આવાર
આજે નિશ્ચયના બળથી ત્હેં વશ મુજને કર્યોરે
લે આ છોડું છું પુત્રી ત્હારો ભરથાર
પામ્યો વરષ ચારસોનું આયુષ્ય ત્હારો પતિરે. ૪૭

મ્હારા સૌ વરદાનો ફળશે તુજને હે સતીરે,
જગમાં ઘરઘર નરનારી ગુણ ત્હારા ગાય,
પામી સુખ જગતમાં અંતે થાશે મુગતિરે,
કવિ— એવું કહીને અંતરધ્યાન થયા યમરાય
વાગ્યાં દેવ દુંદુભી પુષ્પ તણી વૃષ્ટિ થઇરે. ૪૮

વળતી આવ્યાં આશ્રમમાં સંગાતે દંપતીરે,
સતીના અંતરમાં આનંદ અતિ ઉભરાય,
સહુને વીતકની વાતો વિસ્તારીને કહીરે
પ્રેમે લાગ્યાં બન્ને વડિલ જનોને પાય,
આપે અંતરની આશિષો સૌ નરનારનેરે. ૪૯

સરવે વરદાનો યમરાજાનાં સાચાં થયાંરે,
મળિયા વૈભવ સઘળા પામ્યાં સુખ તમામ;
અંતે શ્રીહરિને શરણે વસીને સુખિયાં થયાંરે,
બોલો જય જય કહે છે વિપ્ર બુલાખીરામ,
ગાતાં શીખતાં સરવે સદ્‌વર્તન શાળી થજોરે. ૫૦

(સુંદર સામળીયા નામ જપીશ નીત મ્હારૂં-એ રાગ.)

સદ્ગુણની સુરતી ધન્ય સતી સંસારે,
વનિતા વિનયવતી પ્રેમે પતિવૃત પાળે. સદ્ગુણ. ટેક.

સકળ જગતનું કારણ સ્વામી,
ભવજળ પાર ઉતારણ સ્વામી,
સતીનો જન્મ સુધારણ સ્વામી,
તનમન તાપ નિવારણ સ્વામી,
એ નિશ્ચય મન ધારે. સદ્ગુણની સુરતી. ૧

નિશદિન વિનય વચન ઉચ્ચરતી,
તપ વૃત નિયમ ધરમ દૃઢ ધરતી;
નાથ તણા અવગુણ નવ ગણતી,
પિતુ કુળ પતિ કુળ પાવન કરતી;
જનમ મરણ ભય ટાળે. સદ્ગુણની સુરતી. ૨

આ સંસાર અસાર જાણીને,
સુખ દુઃખ સરખાં માની લઈને;
ધનમદ રૂપમદ ત્યાગી દઈને,
નિર્ભય નાથ ચરણ રત રહીને;
સતિ નિજ જનમ સુધારે. સદ્ગુણની સુરતી. ૩